

**Oponentský posudek habilitační práce PhDr. Terezy Pospíšilové, PhD.
Středoevropská univerzita v Praze a česká sociologie. 2017. 270 stran.**

Předmětem předložené práce je česká sociologie, uplatňují se v ní výkladové rámce sociologie – a vyšla v Sociologickém nakladatelství. První jistota, o kterou se tedy oponent může opřít, je obor, v němž je předkládána k habilitačnímu řízení.

Tahle jistota ale může být jen relativní. Do té míry, do jaké je relativní samotné vymezení sociologie jako vědního oboru. Nicméně právě ono široké teoretické i metodologické rozkročení sociologie jakožto nejjobecnější sociální vědy umožnilo autorce zmocnit se zvoleného předmětu svého zkoumání způsobem, který jí otevřel dveře k postižení relevantních souvislostí historicky jedinečného jevu – zrodu, krátké existence a zániku Pražské koleje Středoevropské univerzity (1989-1996). Ta vznikla na bázi filantropického projektu amerického mecenáše a podnikatele George Sorose, zasazeného do turbulentního prostředí dlouhého a stále neukončeného procesu, nazývaného tu transformace, tu přerod, tu návrat do Evropy. A byť se týká jedné nevelké vzdělávací instituce v poměrně krátkém časovém období, její analýza odhaluje obecnější souvislosti trvání a proměn české společnosti a sociologie.

Konceptuální základy svého přístupu staví autorka na uplatnění několika klíčových pojmů. K nejdůležitějším jí užívaným termínům patří: filantropie, dar, otevřená společnost, transnacionální síť a globalizace. Klíčový pojem daru vymezuje v kontextu klasických přístupů sociální antropologie představovaných seminálním dílem Marcela Mause. Ale uchyluje se i ke specifitějším pohledům, například k uplatnění konceptu společného evropského kulturního prostoru (včetně uplatnění předpokladu specifčnosti střední Evropy v něm) v politické praxi. Teorie globalizace práva zase inspiruje autorku k užití Teubnerova pojmu iritant (vnější institucionální prvek fungující v kulturně a sociálně odlišném prostředí).

Samozřejmě se tím vystavuje nebezpečí obvinění z eklecticismu. Obhájit se může logickou, koherentní výstavbou celé práce. Ta vychází z uvedeného pojmosloví a pokračuje přes institucionální a diskurzivní rozbor zrodu, poslání, výukových a výzkumných programů a fungování Pražské koleje Středoevropské univerzity až ke specifitějším problematice spolupráce jedné z jejích kateder, katedry Společnost a politika, s českými sociologickými institucemi a sociology. Největší podíl přímé spolupráce si zde zcela po právu vydobyla mladá Fakulta sociálních věd

UK a její tehdejší Katedra sociologie a sociální politiky. Plasticky je vylíčena úloha významných osobností podílejících se jak nepřímo ve všech fázích zrodu, činnosti a zániku Pražské koleje, tak i přímo participujících na této spolupráci na půdě sociologie. Kromě samotného donátora Sorose to jsou myšlenky a činy politiků Václava Havla, Petra Pitharta, Václava Klause a jednoho z polistopadových ministrů školství Petra Piňhy, ze sociologů pak především druhého děkana FSV UK Miloslava Petruska, Jiřího Musila, Claire Wallace a Arnošta/Ernesta Gellnera. Posledně jmenovanému – v Česku pohřichu stále opomíjenému – mysliteli je v závěru práce po právu věnována samostatná kapitola.

Metodologicky kvalitativně laděná práce staví především na studiu 142 dobových dokumentů (zápisů, dopisů, žádostí, memorand, organizačních směrnic, petic a tiskových zpráv), obsahu tiskovin a archivních dokumentů a na záznamech 43 realizovaných rozhovorů s informátory. Získané poznatky vstupují do historických analýz, do sociologických rozborů interakcí institucí a aktérů, nechybí ani analýza diskurzů (včetně konfrontace mocenského postavení a ideového ukotvení zúčastněných aktérů) a srovnání situace v Pražské koleji s vývojem Budapešťské a Varšavské koleje Středoevropské univerzity.

Autorka dokládá, že Středoevropská univerzita byla ve svých počátcích jednoznačně spojena s diskurzem odlišnosti mezi Západem a regionem Střední a Východní Evropy. Zároveň se definovala jako nadnárodní a kosmopolitní most k Západu: „*Pro sebezpejčení Středoevropské univerzity na začátku 90. let byla klíčová představa revoluce v roce 1989 jako zásadního zlomu, přechodu s velkým „P“, který otevírá příležitost k přechodu k otevřené společnosti.*“¹ *Idea střední Evropy se jako specifického evropského regionu se na přelomu 80. a 90. let dočasně překryla s ideou otevírání se světu a Středoevropská univerzita právě toto překrytí ztělesnila velmi explicitně.*“²

Oponovaná práce přesvědčivě ukazuje, jak toto „otevírání se Evropě a světu“ narazilo brzy na bariéry, dané faktickou ahistoričností takové strategie. A byť nás od událostí, které jsou v centru posuzované práce, dělí už více než čtvrt století, je její klíčové téma – téma konfrontace specifické kultury nedůvěry až odmítání cizího s transnacionálními sítěmi vstupujícími do hry zevně – stále živé. Ve vztahu k instituci, která je v centru pozornosti autorky, je totiž nutno připomenout, že po

¹ Cit. dílo, s. 180.

² Cit. dílo, s. 210.

zániku Pražské koleje Středoevropské univerzity zanikla o několik let později i její Varšavská kolej – a z poslední výspy v postkomunistickém světě, z Budapešti, byly současnou maďarskou vládou její ve Spojených státech akreditované programy aktuálně vytlačeny do Vídně. A jméno jejího iniciátora a donátora George Sorose bylo po léta hrubě zneužíváno v politických kampaních v Maďarsku, a nedávno i na Slovensku.

Oponovaná práce odpovídá všem formálním nárokům na odborný text. Je přehledně členěna do úvodu, devíti obsahově na sebe logicky navazujících kapitol, závěru, seznamu informátorů, dokumentů, literatury, šesti příloh a jmenného rejstříku.

Závěr:

Konstatuji, že práce splňuje všechny požadavky standardně kladené na habilitační práce v oboru sociologie. Proto jednoznačně doporučuji postoupit ji dále v habilitačním řízení.

Prof. PhDr. Marťin Potůček, CSc. MSc.
Praha, 10. dubna 2020